

Küresel Salgında Türkiye’de Kadın Hakları: “Pandemi Döneminde Kadın Raporu” Bağlamında Bir Değerlendirme

**Women’s Rights in Turkey in The Pandemic:
An Assessment in The Context of “Woman Report in The Period of Pandemic”**

Tuğba Yolcu, Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi, İİBF, Siyaset ve Sosyal Bilimler ABD, E-Posta: tugbayolcu@tarsus.edu.tr
Ayşe Aslı Sezgin, Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Medya Çalışmaları ABD, E-Posta: asezgin@cu.edu.tr

<https://doi.org/10.47998/ikad.1005704>

Anahtar Kelimeler:

Küresel Salgın,
Kadın,
İnsan Hakları,
Kadın Hakları.

Öz

Toplumsal alanda yaşanan eşitsizlikleri giderme noktasında dezavantajlı gruplar, insan hakları çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Kadınlar da sosyal ve siyasal yaşamdaki konumları itibari ile dezavantajlı gruplar kapsamında değerlendirilmekte ve insan haklarının temel konularından birini oluşturmaktadır. Kadının toplumsal konumuna yönelik bu değerlendirme, olağanüstü süreçlerde daha çok ön plana çıkmaktadır. Aralık 2019’da başlayan Covid-19 salgını tüm dünyayı etkisi altına alan bu olağanüstü süreçlere yönelik en güncel örnektir. Kadınların bu süreçteki konumu da oldukça dikkat çekicidir. Pandemi sürecinde “evden çalışma” kültürüyle kamusal alanın özele taşınması, ev içindeki rollerde kadının özel ve kamusal alanı aynı anda sürdürmesine yönelik bir beklentiyi ortaya çıkartmıştır. Ayrıca, yeni normalin dijital yaşam alışkanlıklarını geliştirmeye başlaması, kadının bu ortamdaki konumunu da tartışmayı gerektirmektedir. Bu çalışmada öncelikle, bir karşılaştırma da yapabilmek amacıyla, çalışmanın temel araştırma sorunu ile ilişkilendirilen ve farklı kurumsal söylemleri aktaran insan hakları metinleri incelenmiştir. Ardından çalışmanın temel araştırma sorunu bağlamında Mayıs 2020’de İnsan Hakları Derneği tarafından yayınlanan Pandemi Döneminde Kadın Raporu, niteliksel metin analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, mevcut metinler aracılığıyla aktarılan içeriğe yönelik yapılan genel değerlendirmede, salgın günlerinde Türkiye’de kadının hakları konusunda vurgulanması gereken noktalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

Keywords:

Pandemic,
Woman,
Human Rights,
Women’s Rights.

Abstract

Disadvantaged groups form the basis of human rights studies in terms of eliminating inequalities in the social field. Women are also considered within the scope of disadvantaged groups due to their position in social and political life and constitute one of the basic issues of human rights. This assessment of the social status of women becomes more prominent in extraordinary processes. The Covid-19 Pandemic that started in December 2019 is the most recent example of these extraordinary processes that affect the whole world. The position of women in this process is also remarkable. Moving the public sphere to private with the culture of “working from home” during the pandemic process, revealed an expectation for women to maintain the private and public spaces simultaneously in roles in the home. Also, the fact that the new normal starts to develop digital life habits requires discussing the position of women in this environment. In this study, first of all, human rights texts related to the main research problem of the study and conveying different institutional discourses were examined in order to make a comparison. Then, in the context of the main research problem of the study, the Women’s Report in the Pandemic Period, published by the Human Rights Association in May 2020, was analyzed with the qualitative text analysis method. In conclusion, through the existing text in the overall assessment made for imported content, proposals have been made for the point to be emphasized on women’s rights in Turkey in the days of the pandemic.

Giriş

İnsanın insan olması dolayısı ile edindiği insan hakları, doğal hukukun bir parçasıdır. Demokrasinin evrensel değerleri arasında yer alan insan hakları konusu sosyal bilimlerin araştırmalarının temel konularından biridir. İnsan hakları temelinde özellikle kadın hakları son yıllarda toplumsal tepkilere gösterilen bir reaksiyon biçiminde artmıştır.

Kadın, yüzyıllardır toplumsal rolünden kaynaklı olarak insan hakları mağdurları arasında üst sıradadır. Bu sorunun temelini yönelik yapılan çalışmalar genel olarak toplumsal yaşam koşullarındaki roller ile sonuçlanmaktadır. Bu sonuç toplumsal düzenin normal olduğu zamanlarda dahi çözüme kavuşmamıştır. Dolayısı ile böyle bir sorunun toplumsal düzende yaşanan olağanüstü durumda daha da artacağı önemli bir gerçektir. Bu nedenle olağanüstü durumlar, kadının toplumsal alandaki yerini daha da olumsuz etkilemektedir.

Toplumsal düzeni tersyüz eden Covid-19 salgını sadece bir hastalık olmanın ötesinde toplumsal yaşam alışkanlıklarımızı da derinden etkilemiş, travmatik bir süreci ortaya çıkarmıştır. Bu durum toplumsal katmanlardaki rollerin değişimi, dönüşümü sürecini de beraberinde getirmiştir. Özellikle özel alanda yaşanan değişimden en çok etkilenen kadınlar olmuştur. Kamusal alanın özele taşınması, özel alandaki roller ve kamusal alandaki rollerin bir arada yürütülmeye çalışılması, birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar insan hakları açısından incelenmeye çözüm bulmaya değer konulardır. Konuya yönelik özellikle kadın hakları bağlamındaki araştırmalarda, Covid-19 salgını sonrası kadına yönelik şiddetin arttığına dair birtakım verilere ulaşıldığı belirtilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün İsviçre'deki Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Departmanı'nda (Department of Sexual and Reproductive Health, World Health Organization, Geneva, Switzerland) görevli olan Roesch ve arkadaşlarının (2020) yapmış olduğu çalışmada Covid-19 salgınının artmasıyla birlikte medyada yer alan haberler ve şiddete yönelik araştırmalar yapan kurumlardan gelen raporlar bu bilgiyi teyit etmektedir. Çalışmada, salgın sırasında kadınların eşlerinden ve partnerlerinden gördükleri şiddete yönelik bilgilerin arttığı vurgulanmaktadır. Yine benzer konuya dikkat çeken bir araştırma da Sanchez (2020) ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada ise; Covid-19 salgını esnasında kadına yönelik şiddetin arttığını belirten ve Aralık 2019-Haziran 2020 tarihleri arasında yazılan bilimsel makaleler üzerine derinlemesine bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Salgın sonrası yaşanan toplumsal değişime yönelik şiddet vurgusunu ön plana çıkartan çalışmaların yanı sıra kadınların, iş yaşamında yaşadıkları sorunları ön plana alan araştırmalar da gerçekleştirilmiştir. Carli (2020), salgının statü, ücret ve kariyer sürecine kadınlar özelindeki etkilerini incelediği çalışmasının sonucunda; Covid-19 salgını sonrasında kadınların özellikle iş yaşamında ilerlemeye yönelik engellerle karşılaşmaya başladığını belirtmiştir. Erkeklerle oranla daha fazla kadının işini kaybettiğini belirten Carli, ayrıca bu süreçte kadınların çocuk bakımı ve diğer sorumluluklarının arttığını vurgulamıştır. Pinho-Gomez (2020) de benzer şekilde kadınların salgın süreciyle birlikte toplumsal düzeyde önemli bir temsil sorunu yaşadığını belirtirken, küresel düzeyde daha geniş alanda hissedilecek cinsiyet önyargılarına yönelik endişesini aktarmıştır.

Salgının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik etkileri konusunda Türkiye’de de kadınların yaşadıkları sorunları ön plana çıkartan araştırmalar, literatürdeki yerini almaktadır. Koç ve Yeniçeri (2021), salgın hastalıkların kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği belirginleştirdiğini belirterek, kadınların özellikle ekonomik anlamda, salgından daha çok etkilendiklerini ifade etmiştir. Salgın sürecinde kadının ev içi yaşamdaki konumuna yönelik bir değerlendirme yapan Öztürk ve arkadaşları da (2021) kadın emeğinin ev içindeki yansımalarına yönelik bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada, kadının iş yükündeki artış neticesinde ortaya çıkan olumsuz duygulara yönelik bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada, yukarıdaki değerlendirmelerden de yola çıkarak Covid-19 salgını döneminde kadının yaşadığı sorunların tespiti ile bu sorunlara insan hakları raporları çerçevesinde nasıl bir çözüm bulunduğu ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda kadının öncelikle toplumsal ve ekonomik alandaki konumu ile insan hakları raporlarındaki konumu ortaya konarak, İnsan Hakları Derneği tarafından 22 Mayıs 2020’de yayınlanan “Pandemi Döneminde Kadın Raporu”nda Covid-19 salgınından etkilenen kadına yönelik çözüm önerileri, eleştirel metin analizi ile incelenmiştir. Çalışma sonunda kadının Covid-19 salgını ile değişen ve dönüşen rollerine yönelik metinsel düzeyde dahi yeterli çözüm üretilmeye çalışılması noktasındaki eksiklikler ortaya konmuştur.

Kavramsal İnceleme ve Literatür

Bu çalışmada, Türkiye’de Covid-19 salgını ile kadının özellikle toplumsal konumuna yönelik bir değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Bu değerlendirmenin yapılmasında da kaynak metinlerden yararlanılmıştır. Çalışmanın kavramsal incelemesinin ve literatür değerlendirmesinin yapıldığı sonraki bölümlerde izlenen adımlar şu şekilde özetlenebilir:

- Çalışmada öncelikle, Türkiye’de kadının konumuna yönelik, tarihsel süreci kapsayan genel bir değerlendirme yapılmıştır.
- Ardından Türkiye’de insan hakları bağlamında, kadın haklarının incelendiği güncel raporlara web arama motoru aracılığı ile ulaşılmıştır. Bu aramalarda konu kapsamında “kadın” ve “insan hakları” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Ulaşılan raporlara ilişkin değerlendirme, çalışmanın temel araştırma sorunu kapsamında analiz edilen metin ile karşılaştırma yapma imkânı sağlamıştır.
- Çalışmanın ilerleyen bölümünde, Covid-19 salgını hakkında yapılan kısa bilgi paylaşımının ardından, çalışmanın konusu kapsamında, bu salgında, kadının rolüne ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Covid-19 salgını ve kadın konusu, salgının ardından yeni normalde kadının rolü ile ilişkilendirilerek incelenmiştir.

Kadının, salgın sürecinden önceki durumunun ortaya konması, bu süreçten en çok etkilenen kesim olması iddiasını temellendirmek açısından önemlidir. Bu iddianın kavramsal temellerinin oluşturulmasının ardından, İnsan Hakları Derneği tarafından 22 Mayıs 2020’de yayınlanan “Pandemi Döneminde Kadın Raporu”, eleştirel metin analizi ile ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu raporla birlikte, çalışmanın eleştirel boyutunu da vurgulayan metinsel düzeyde çözüm önerilerinin yeterli düzeyde olmadığı iddiası yinelenmiştir.

Türkiye’de Toplumsal, Siyasal ve Ekonomik Alanda Kadının Konumu

Türkiye’de kadının siyasal, toplumsal ve ekonomik alanda yerine dair tespitler yapılırken, tarihsel sürecin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Zira kadının Türk toplumunda mücadelesi Batı’dan farklı ilerlemiştir. Bu nedenle Türkiye’de kadının konumlanışını ortaya koyarken Osmanlı İmparatorluğu dönemini de kısaca değerlendirmek, sorunun temeline yer vermek açısından faydalı olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadına yönelik sorunların temelinde, kadının kamusal alan içine çıkabilmesiyle ilgili sorunlar gelmektedir. Osmanlı klasik döneminde kadının yeri, geleneksel olarak aile içinde belirlenmiş ve İran, Bizans ve Arap kültürlerinin etkisiyle, kadınlar toplum hayatından uzaklaşmışlardır (Kaplan, 1988:2). Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme dönemi, devletin tüm alanlarını etkilediği gibi kadının konumunu da olumsuz etkilemiştir. Kadın eve hapsedilmiş, miras ve mahkemede tanıklık gibi geleneksel hakları da yok edilmiştir (Doğramacı, 1989: 133-135). Kadının bu durumu Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat Dönemi modernleşme çabaları ile gündeme gelmiş ve bu şartların değişmesi için birtakım adımlar atılmaya başlanmıştır. Tanzimat Dönemi Osmanlı İmparatorluğunda modernleşme çabalarının başladığı ve bu çabalar neticesinde Batının örnek alındığı bir dönemdir. Batı ile ilişkiler geliştikçe Batı tarzı yaşam biçimi hem erkekler tarafından benimsenmiş, hem de kadınlar içinde de hızla yayılmaya başlanmıştır (Doğramacı, 1989: 11-12).

Osmanlı modernleşme sürecinde kadına yönelik olarak yapılan düzenlemeler, modernleşme sürecinin diğer alanları ile paralel ilerlemiştir. Modernleşme sürecine yönelik düzenlemeler, bir ulusun kurtuluş mücadelesinin başlaması ile sonuçlanmıştır. Kurtuluş mücadelesinde kadının erkek ile birlikte savaşması, birçok kadın kahramanın kurtuluş mücadelesinde yer alması, yeni kurulacak devlette kadına tanınan haklar açısından da ilham verici olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte kadınlar ev içindeki rollerinden çıkarak sosyal hayatta yer almaya başlamışlardır. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte kadınlar iki alanda yenilikler elde etmişlerdir. Bunlardan biri Türk Medeni Kanunu ile sosyal ve hukuksal haklar, diğeri ise; siyasal haklardır (Çaha, 2017: 129). Kadının sosyal alanda yer edinmesini sağlayan ilk ve önemli düzenleme 1926 yılında kabul edilen *Türk Medeni Kanunu* olmuştur. Kanun’un önemi, kadına sağladığı bireysel haklardan ileri gelmektedir. Bu haklar ile kadın-erkek eşitliği hukuksal alana taşınmış, aile ve miras gibi konularda kadınlara çağdaş haklar tanımıştır (Aydın, 2015: 93). Kanun, kadınlara da boşanma hakkı tanıyarak, resmi nikahı ve tek eşliliği zorunlu hale getirmiş, evlilik içinde kadın ve erkeği hukuksal zeminde eşit konuma getirmeyi amaçlayan birçok düzenleme de kanun kapsamında yapılmıştır. Ayrıca malları üzerinde tasarruf hakkı, eşit miras hakkı, velayet hakkı, mahkemede tanıklık yapma hakkı gibi birçok hak tanımıştır. Kanunda 2001 yılında büyük bir değişiklik yapılmış ve kadın-erkek eşitliğini zedeleyen hükümler değiştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi de; eşlerin evlilik birliğinde eşit söz hakkına sahip olmasıdır¹.

¹ Bkz. 17.02.1026 tarihinde kabul edilen 743 sayılı “Türk Kanunu Medinesi”, Bkz. 22.22.2001 tarihinde kabul edilen 4721 sayılı “Türk Medeni Kanunu”.

Siyasal haklar açısından ise 1930 yılında 1580 sayılı yasa ile Türk kadınına belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bu, siyasi hakların ilk aşamasıdır. 1933 yılında 2349 sayılı kanun ile köy ihtiyar heyetlerine ve muhtarlığa seçme seçilme haklarını elde etmişler ve son olarak 5 Aralık 1934 gün ve 2599 sayılı kanun ile kadınlara genel seçimlerde de seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır (Doğramacı, 1989: 133-135).

Kadının erkek ile siyasi alanda eşit haklara sahip olması yapılan bu üç düzenleme ile gerçekleşmiştir. Ancak bu süreç siyasi iradenin demokratikleşme adına attığı tepeden inmece bir adım olarak değerlendirilse de, kadınların bu süreçte mücadele etmedikleri anlamına da gelmemektedir. Aslında kadınların Kurtuluş Savaşı sürecinde kurdukları dernekler ile siyasi faaliyetlere başladıkları görülmektedir. Cumhuriyet döneminde kadınların siyasi anlamda örgütlü ilk mücadelesi, Kadınlar Halk Fırkası’nın kurulması ile başlamıştır (Toprak, 1998: 30-31).

Siyasi alanda yapılan hukuksal düzenlemeler neticesinde 1935 yılında yapılan ilk seçimlerde TBMM’de ilk defa 18 kadın milletvekili ile %4,5 oranında kadın yer almıştır. 2018 yılında yapılan son seçimlerde ise aradan geçen 83 yılda bu oran %17,3’e (tuik.gov.tr, 2020) çıkabilmiştir. Erkeklerin oranının çeyrekte biri olan bu oran, kadınların siyasi alanda temsilinin yeterli düzeyde olmadığını somut göstergesidir.

Sosyal alanda ise Türkiye’de kadına yönelik düzenlemeler, aslında siyasi alan ile paralel bir şekilde devam etmiştir. Cumhuriyet’in yenilikleri kadına sosyal alanda da yer sağlamayı amaçlamıştır. Sosyal alanda Türk Medeni Kanunu ile başlayan süreç 1930 yılında doğum izni, 1965 yılında Nüfus Plânlaması Hakkına Kanun ve 1990 yılında Ceza Kanunu’ndaki düzenlemeler ile devam etmiştir. Bu düzenlemeler, kadının toplumsal hayatta erkek ile eşit şartlarda yer almasını ve erkek egemen yapıya karşı korunmasını öngören birtakım düzenlemelerdir. Ekonomik alanda ise kadınların diğer alanlarda olduğu gibi erkekler ile eşit düzeyde olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

1950’li yıllar hem siyasi, hem de toplumsal anlamda değişimin yaşandığı yıllardır. Kadınların çalışma hayatına katılımı da bu yıllara denk gelmektedir. 1950’li yıllarda işçilik itibar açısından hizmet sektöründen daha sonra geldiğinden, kadınlar tarafından çok fazla tercih edilmemektedir. Bu nedenle kadınlar daha çok hizmet sektöründe yer almaya başlamıştır. Bu başlangıç hala kadını erkekle eşit duruma getirememiştir (Kırkpınar, 1998: 5-21).

1951 yılında Türkiye ILO Sözleşmeleri kapsamında eşit ücret sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşme kadın ve erkeklerin, eşit işlerde eşit ücret ve sosyal haklara sahip olmalarını öngörmektedir. Buna göre “Her üye, ücret hadlerinin tespitiyle ilgili olarak yürürlükte bulunan usullere uygun yollardan, eşit değerde iş için erkek ve kadın işçiler arasında ücret eşitliği prensibini teşvik ve bu prensibin bütün işçilere uygulanmasını, sözü edilen usullerle telifi kabul olduğu nispette temin edecektir” (Aydın, 2014). Böylelikle kadın ve erkek ekonomik alan içinde de yasal olarak eşit konuma getirilmiştir. Ancak uygulamaya baktığımızda kadının işgücü piyasasında, erkekten bir hayli geride olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: 2014-2019 yılları arası kadın ve erkeğin istihdam oranları

Yıl	Erkek İstihdam Oranı (%)	Kadın İstihdam Oranı (%)
2014	64,8	26,7
2015	65,0	27,5
2016	65,1	28,0
2017	65,6	28,9
2018	65,7	29,4
2019	63,1	28,7

Kaynak: tuik.gov.tr, 2020

Kadın istihdamı yıllara göre artış göstermiştir. Türkiye, kadın istihdamı konusunda diğer ülkelerden ayrı bir yeredir. Bu fark kadınların yoğun bir şekilde tarım sektöründe istihdam edilmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca işgücü piyasasında da gelişmiş ülkelerdeki kadınların çalışma şartlarına da henüz tam anlamı ile erişememiş olması, Türkiye’de emek piyasasındaki cinsiyet eşitsizliğinin bir göstergesidir (İKV,2019). Kadınların daha çok tarım sektöründe istihdamı, eğitim alanında yaşanan cinsiyet eşitsizliği ile açıklanabilecek bir durumdur. Kadınların erkeklere göre eğitim alanında konumu, diğer alanlar ile benzerdir. Bu noktada sosyal sorumluluk projelerinin de yürütülmesine rağmen kadının konumunun istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2: 2019 yılı itibari ile eğitim durumu

2019	Kadın	Erkek	Toplam
Okuma Yazma Bilmeyen	1.738.389	286.590	2.024.979
Okuma Yazma Bilen	4.477.469	3.305.134	7.782.603
İlkokul	9.897.925	7.681.822	17.579.747
İlköğretim	2.438.391	3.240.303	5.678.694
Ortaokul ve Dengi Meslek Okulu	5.999.606	7.365.958	13.365.564
Lise Ve Dengi Meslek Okulu	6.740.854	8.685.165	15.426.019
Yüksek Okul veya Fakülte	4.802.283	5.455.508	10.257.791
Yüksek Lisans	477.419	605.912	1.083.331
Doktora	86.621	124.960	211.581
Bilinmeyen	323.636	297.224	620.860

Kaynak: tuik.gov.tr, 2020

2019 yılı itibari ile kadının eğitim durumu yukarıda yer alan tablodaki tüm değişkenlere bakıldığında, erkekle eşit düzeyde değildir. Bu durum, onu aslında diğer alanlarda da yaşanan eşitsizliklere götürmektedir. Yeterli düzeyde eğitim almayan kadınların hem sosyal, hem siyasal, hem de ekonomik alanda erkeklere göre daha geri planda kalmasına neden olmaktadır.

İnsan Hakları Bağlamındaki Metinlerde Türkiye’de Kadının Konumu

Türkiye’de kadının, farklı toplumsal bağlamlardaki konumuna ilişkin genel bilgilerin tarihsel perspektifte aktarılmasının ardından, insan haklarına ilişkin olarak farklı girişimler tarafından rapor haline getirilen metinlerde kadının konumunu incelemek gerekmektedir. Kadının belki de toplumsal yapıda sahip olması gereken konuma ilişkin, insani bir hak olarak yapılan değerlendirmeler, olması gerekene yönelik olarak bize yol da gösterecektir. Bu amaçla, bu başlık altında 2019 yılını değerlendiren, Türkiye ölçeğinde gerçekleştirilen ve insan hakları temelinde hazırlanan raporlarda, kadının konumuna yönelik genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu çalışma kapsamında değerlendirme yapılan raporların seçiminde, 2019 yılına yönelik değerlendirme yapan, kadın ve insan hakları merkezli, ulusal-uluslararası metinlere ulaşılmak istenmiştir. Bu araştırma esnasında birçok farklı tema altında raporların yayınlandığı gözlenmiştir. Ancak bu çalışmanın konusu dahilinde, “*insan hakları*” ve “*kadın*” anahtar kelimeleri web ortamında arama motoru taramasında kullanılmak üzere seçilmiştir. Bu taramanın sonucunda anahtar kelimelere uygun olarak, ulusal ve uluslararası girişimler tarafından hazırlanan 6 rapora ulaşılmıştır (Tablo 3).

Tablo 3: İnsan Hakları-Kadın Temalı Raporlar

Rapor	Yayımlayan	Yayın Tarihi
HRW Dünya Raporu 2019- Türkiye	İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW)	Ocak 2020
2019 İnsan Hakları Raporu-Türkiye	ABD Dışişleri Bakanlığı	Mart 2020
Dünya Hak İhlalleri Raporu	UHİM	Mart 2020
Üst Düzey Karar Almada Kadın Katılımı Raporu	TESEV	Nisan 2020
Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu	İnsan Hakları Derneği	Mayıs 2020
Dünyada İnsan Hakları ve Demokrasi Raporu -Türkiye	Avrupa Birliği	Haziran 2020

HRW Dünya Raporu 2019- Türkiye (HRW- World Report 2019)

Dünyanın farklı bölgelerinde insan hakları konusunda yaşanan ihlalleri araştıran İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), farklı konu başlıkları altında bu ihlalleri ülkelere göre rapor haline getirmektedir. Hükümetlere, silahlı gruplara ve işletmelere yönelik olarak savunuculuğunu sürdürmek isteyen örgüt, ihlallere neden olduğunu düşündüğü, kanunların, politikaların ve uygulamaların değiştirilmesi yönünde baskılarını sürdürmekte ve sonuçları kamuoyu ile paylaşmaktadır. Bağımsızlığını korumak için devlet fonlarını reddeden örgüt, 1978 yılında kurulmuştur. İnsan Hakları İzleme Örgütü, kadınlar, LGBT kişiler ve engelliler de dahil olmak üzere ayrımcılığa maruz kalması muhtemel kişilere yönelik tacizleri ele alacak şekilde çalışmalarını sürdürmektedir (HRW, 2020).

İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Ocak 2020’de yayınladığı Türkiye Raporunda, bu çalışmanın kapsamına uygun olarak “kadın” anahtar kavramı aranmıştır. Örgütün Türkiye ile ilgili genel bir değerlendirme yaptığı rapor, Olağanüstü Hal ve Sonrası, İfade Özgürlüğü ve Toplanma Özgürlüğü, İnsan Hakları Savunucuları, Gözaltında İşkence,

Kötü Muamele ve İnsan Kaçırma, Kürt İhtilafı ve Muhalefete Baskı, Önemli Uluslararası Aktörler şeklinde başlıklara ayrılmış ve raporda kadın konusuna yönelik olarak, Kasım 2018’de Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü nedeniyle İstanbul’da toplanan kadınların polis tarafından durdurulması olayına yer verilmiştir. Bunun dışında kadına yönelik insan hakları ihlalleri bağlamında herhangi bir değerlendirme raporda yer almamıştır (HRV, 2020). Bu kapsamda, insan hakları konusunda dünyanın farklı bölgelerinde incelemeler yapan bu örgütün genel olarak Türkiye hakkında yaptığı değerlendirmelerde, ifade ve toplanma özgürlüğünü ön plana çıkartan, siyasi analizleri dikkat çekmektedir. Kadın ve kadının toplumsal konumu gibi bu çalışmanın da temelinde yer alan başlıklar hakkında bir değerlendirme, raporda yer almamıştır. Rapor bu yönüyle, Türkiye’nin siyasi yapısı, medyanın konumu, göç, terör konularını analiz eden bir değerlendirmeye sahiptir. Bu noktada, raporun kadın başlığını gündeme almaması, insan haklarını izleme yönündeki politikasını sınırlandırdığı şeklinde değerlendirilebilir.

2019 İnsan Hakları Raporu-Türkiye² (2019-Human Right Report Turkey)

78 sayfalık yönetici özeti yayınlanan 2019 (Türkiye) İnsan Hakları Raporu’nda, bu çalışmanın konusu dahilinde olan kadın konusuna yönelik değerlendirmeler yer almakta ve rapor, kadına yönelik şiddet vakalarının 2019 yılında da Türkiye’de insan hakları alanındaki önemli başlıklardan biri olduğu şeklinde başlamaktadır. Raporun devamında cezaevindeki kadınların ve çocukların durumları hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla İstanbul’da düzenlenen gösterilerde, polis ve gösterici kadınlar arasında yaşanan olaylar, izinsiz faaliyetlerini sürdürdüğü gerekçesi ile kapatılan kadın dernekleri hakkındaki bilgiler de yine raporda yer almaktadır (tr.usembassy.gov.tr, 2019).

Raporda “Seçimler ve Siyasi Katılım” başlığı altında, “Kadın ve Azınlıkların Katılımı” şeklinde bir alt başlığa da yer verilmiştir. Bu bölümde, kadınların seçimlere katılma ve seçilme oranları paylaşılarak, bu oranların azlığı konusunda eleştiriler ifade edilmiştir (tr.usembassy.gov.tr, 2019). Burada dikkat çeken, kadınların seçme ve seçilme hakkına yönelik değerlendirmelerin belirli bir siyasi parti ve ideoloji ekseninde aşağıdaki ifadelerle değerlendirilmiş olmasıdır:

“Hiçbir yasa, siyasal sürece kadınların veya azınlıkların katılımını sınırlandırmamaktadır. Bununla birlikte, siyasi hakları savunan veya HDP ile ilişkili bazı kişiler hükümetin artan baskısıyla karşılaştı veya PKK terör örgütü ile bağlantılı olmakla suçlandı.”

Raporun 6. bölümünde “Ayrımcılık, Toplumsal İstismar ve İnsan Ticareti” başlığı altında kadınlar için özel bir açıklamaya yer verilmiştir. Burada, Türkiye hükümetinin ve bağımsız izleme örgütlerinin bir önceki yıla kıyasla, kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddet vakalarındaki artışa yönelik kaygıları aktarılmıştır. 2019 yılında Türkiye’de işlenen kadın cinayetlerinden örnekler verilerek, yasaların uygulanmasında yaşanan sıkıntılar,

2 Türkiye’de Dışişleri Bakanlığı tarafından tepki ile karşılanan bu rapor, ABD Dışişleri Bakanlığınca her yıl 190’ın üzerinde ülke için hazırlanmaktadır. ABD Kongresine sunulan ve Türkiye’nin 2019 yılı değerlendirmesi şeklinde okunabilecek raporun 11 Mart 2020’de yayınlanmasının ardından Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından bir açıklama yapılmıştır. Yapılan açıklamada raporda kaynağı belirsiz iddialara ve asılsız suçlamalara yer verildiği belirtilmiştir. Raporun objektiflikten uzak olduğu ve siyasi saiklerle hazırlandığının altı çizilmiştir (aa.com.tr, 2020).

kadın sığınma evlerinin etkinliği ile ilgili yaşanan problemler, kadın derneklerinin konuya yönelik eleştirilerine de yine bu bölümde yer verilmiştir. Raporunda ayrıca “Zararlı Diğer Geleneksel Uygulamalar” alt başlığında, namus cinayetlerinin sürdüğü belirtilmiştir. Özellikle erken yaşta ve zorla evliliğin devam ettiği de, yine raporda kadınlara yönelik değerlendirmeler arasındadır. Raporunda ayrıca trans kadınların da toplumsal baskıya maruz kaldıkları yönünde bir değerlendirme yapılmıştır (tr.usembassy.gov.tr, 2019).

İstihdam konusunda da kadınların Türkiye’de 2019 yılında ayrımcılığa maruz kaldığı belirtilen raporda, bunu önlemeye yönelik olarak çıkarılan yasaların da yeterli olmadığı belirtilmiştir. İşten çıkarılan, düşük ücretle çalışan ve iş güvenliği bulunmayan kadınlar ile mülteci kadınların çalışma koşulları hakkında da bir değerlendirme yapılmıştır (tr.usembassy.gov.tr, 2019). ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından her yıl yayınlanan bu raporda, Türkiye’de kadının toplumsal konumuna yönelik daha kapsamlı değerlendirmelere yer verildiği belirtilebilir. Ancak kadın ve kadının toplumsal konumuna ilişkin değerlendirmelerde ideolojik bakış açısının üzerinde, insan hakları bağlamında yapılacak değerlendirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle uluslararası kurumlar tarafından yapılan değerlendirmelerin, Türkiye’nin toplumsal özelliklerini analiz ederek, kadının bu toplumsal şartlar altındaki konumuna yönelik kapsayıcı analizler yapması doğru olacaktır. Örneğin parlamentoda kadın temsiline yönelik raporda yer alan şu ifadeler, “600 üyeli parlamentoda yıl sonu itibarıyla 102 kadın milletvekili bulunmaktaydı. En fazla sayıda kadın belediye başkanı Güneydoğu’daydı; bu kişiler solcu ve Kürt yanlı partilerin adayları olarak seçime girmişlerdi”, sınırlı bir değerlendirmeyi işaret etmektedir.

Dünya Hak İhlalleri Raporu

Merkezi İstanbul’da bulunan Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM) tarafından 2010 yılından bu yana düzenli olarak yayınlanan “Dünya Hak İhlalleri Raporu” 2019 yılına yönelik hazırladığı içerikte siyaset, toplum, hukuk, eğitim, çevre, ekonomi, kültür-sanat ve medya başlıklarına yer vermiştir (Temel vd, 2019).

UHİM, Türkiye’de veya dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen her türlü hak ihlalini inceleme ve raporlama amacı taşıyan bir dernek olarak görevlerini özetlemiştir. Bu raporları, medya aracılığı ile duyurma görevini de üstlenen UHİM, meydana gelmesi olası hak ihlallerini önlemek için her türlü girişimde bulunma amacına da dernek tüzüğünde yer vermiştir (uhim.org, 2020).

UHİM tarafından yayınlanan 2019 yılına ilişkin “Dünya Hak İhlalleri Raporu”nda, kadına ilişkin değerlendirmeler, dünya genelinde yaşanan farklı olayları konu almaktadır. Örneğin; hava kirliliğine ve çevresel risklere bağlı ölümlerden, kadın ve çocukların orantısız şekilde etkilendiği belirtilmiş (Temel, vd. 2019: 23-24), “Aile Kurumunu Zayıflatan Hak İhlalleri” başlıklı bölümde kadına yönelik şiddetin yine dünya genelindeki değerlendirilmesine yer verilmiştir. Dünya Bankası’nın konuyla ilgili araştırma sonuçlarına yer veren raporda, dünyada 10 kadından 1’inin online olarak taciz edildiği bilgisi de yer almaktadır. BM verilerinden de yararlanan raporda Orta Doğu ülkelerinden kadına yönelik şiddetle ilgili veri elde edilemediği belirtilmiş, yine ABD, Rusya ve Çin’de de konuyla ilgili ulusal bir istatistik olmadığı aktarılmıştır (Temel, vd. 2019: 42-43).

Raporda kadınların yaşadıkları yoksulluk, günlük olarak yaptıkları ve ücret ödenmeyen ev işlerinin mali değeri hakkında da Ekonomi başlığı altında bilgiler paylaşılmıştır (Temel, vd. 2019, 58-61) ABD’de tutuklanan kadınlar, Çin’de Müslüman kadınlara yönelik cinsel istismar konuları da yine raporda dikkat çeken bilgilerdir (Temel, vd. 2019: 100-102).

UHM tarafından hazırlanan Dünya Hak İhlalleri Raporu’nda Türkiye’deki kadın hakları konusunda yalnızca Eğitim başlığı altında, kız çocuklarının okula gönderilmemesinin eğitim hakkı ihlali olarak belirtildiği bir tespite yer verilmiştir (Temel, vd. 2019: 30). Bunun dışında Türkiye’ye yönelik değerlendirme, yoğun şekilde Suriye’den yaşanan göçe yönelik siyasi tavır ve sınırların açılması konuları çerçevesinde yapılmıştır. Bu çalışmanın konusu bağlamında değerlendirilmek istenen *Türkiye’de kadının toplumsal konumunun insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesine* yönelik, kapsamlı bir analiz yapılması hususuna, bu raporda da belirli sınırlar içerisinde yer verildiği gözlenmiştir.

Üst Düzey Karar Almada Kadın Katılımı Raporu

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)’nin İsveç Başkonsolosluğu ortaklığıyla yürüttüğü projenin sonucu olarak hazırlanan raporda, kadınların karar alma pozisyonlarına erişmelerindeki engeller ve bu pozisyonlarda eşitlik sağlamak üzere geliştirilmesi gereken politikalar vurgulanmıştır. Raporda öncelikle Türkiye’deki üst düzey karar alıcı kadınlar hakkında bilgi verilmiş ve siyaset, iş dünyası, medya gibi farklı sektörlerdeki üst düzey kadın karar alıcıların profilleri analiz edilmiştir. Ayrıca bu profillerin kadınların katılımlarına yönelik değerlendirmelerine yer verilmiştir (Akdoğan, 2019).

TESEV tarafından hazırlanan rapor, bu çalışma kapsamında değerlendirildiğinde, özellikle “İstihdama Katılım” şeklinde hazırlanan bölüm içerisinde alt başlık olarak yer alan, “Kadınların İstihdama Katılımı Önündeki Engeller” bölümü dikkat çekmektedir. Burada yer verilen kültürel engeller, ev işi sorumluluğu ve bakım yükü, çalışma saatleri ve lojistik engeller ile politika engelleri, salgın günlerinde kadınların yaşadıkları engellerin normal yaşam sürecinde de olduğuna dair önemli bilgiler yer almaktadır.

İstihdama katılıma yönelik kültürel engeller içerisinde; algılar, ön yargılar ve ayrımcılık yer almaktadır. Kadına toplum tarafından tanımlanan kimliklerin, onun istihdama katılımına engel oluşturduğu sonucuna varılan raporda, ataerkil düzenin de bu yöndeki diğer bir engel olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kadınların, erkek mevkidaşlarına kıyasla, kendilerini ispat etmek amacıyla daha fazla çalışmak zorunda kaldığı, bunun da özellikle çalışma saatleri konusunda önemli bir sorun yarattığı tespiti yapılmıştır (Akdoğan, 2019: 44-46).

Raporda istihdama katılıma yönelik engeller olarak kategorilendirilen bu başlıklar, özellikle salgın döneminde kadınların, yalnızca istihdama katılım yönünde değil, toplumsal anlamda pek çok konuda yaşadıkları engellerin başlıkları şeklinde de belirtilebilir. Bu kapsamda, “Üst Düzey Karar Almada Kadın Katılımı Raporu”, çalışmanın kapsamına uygun olarak, kadının özellikle iş yaşamındaki konumuna yönelik analizleri içermektedir.

Ev işlerinde ve bakım yükümlülüklerinde kadının salgın öncesindeki konumunu değerlendiren rapor, salgın sonrası süreçte de toplumsal yaşam koşullarında kadının yaşadığı zorlukların ön değerlendirmesi şeklinde değerlendirilebilir. İncelenen diğer raporlar çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında, ulusal kaynaklı bir incelemenin, toplumsal şartları analiz etme konusunda daha ayrıntılı bir yaklaşım içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu

1986 yılında kurulan İnsan Hakları Derneği, kendilerini “insan hakları savunucusu” olarak tanımlayan farklı meslek gruplarından kişilerin oluşturduğu 98 kişilik bir ekip tarafından Türkiye’de kurulmuştur. “İnsan hak ve özgürlükleri konusunda çalışmalar yapmak” amacını taşıdığını belirten dernek, dünyanın farklı ülkelerindeki insan hakları örgütleriyle ortak çalışmalar yürütmektedir. Afişler, kitaplar, özel sayılar, makaleler ve insan hakları belgeleri gibi yayınlar çıkaran dernek, özel raporlar ve yıllık raporlar da yayınlamaktadır. İnsan hakları ihlalleri konusunda düzenli olarak 2001 yılından bu yana raporlar yayınlayan dernek tarafından, Mayıs 2020’de yayınlanan 2019 yılı “Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu” içerisinde farklı başlıklara yer verilmiştir. “Kadına Yönelik Şiddet Sorunu” başlığı da bunlardan biridir (ihd.org.tr, 2019).

Raporda “kadın” kelimesi tarandığında, ilk olarak “Yaşama Hakkı” başlığı altında 2019 yılında öldürülen kadınlar, ev içinde ve toplumsal alanda şiddete maruz kalmış kadınlar, tacize ve tecavüze uğramış kadınlar ile fuhuşa sürüklenen kadınların sayısı paylaşılmıştır (ihd.org.tr/, 2019: 3). “Kadına Yönelik Şiddet” başlığı altında ise 2019 yılında Türkiye’de yaşayan kadınların yaşadıkları şiddete yönelik olarak rakamlar paylaşılmış, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü, 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü ile ilgili düzenlenen gösterilerde yaşanan olaylara yer verilmiştir (ihd.org.tr, 2019, 20). Bu raporun da yine Türkiye’nin toplumsal koşulları bağlamında kadın ve insan hakları konusundaki değerlendirmeleri, daha kapsamlıdır. Bu çalışmanın konusu ile bağlantılı olarak incelenen raporlarda gözlenen insan hakları ve kadın ilişkisi, raporda toplumsal gerçeklikler çerçevesinde ele alınmıştır.

Dünyada İnsan Hakları ve Demokrasi Raporu-Türkiye (EU Annual Report on Human Rights and Democracy in The World Turkey)

Bu çalışma kapsamında incelenen, insan hakları temelinde hazırlanan ve 2019 yılında yayınlanan ulusal ve uluslararası nitelikteki raporlardan bir diğeri de; Avrupa Birliği tarafından hazırlanmıştır. Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından yapılan açıklamada, Haziran 2020’de yayınlanan rapora ilişkin bazı bilgiler paylaşılmıştır. Kadının güçlendirilmesi de dahil toplumsal birçok farklı konuda AB’nin üstlendiği rol vurgulanmıştır. Açıklamada ayrıca Covid-19 döneminde salgının ve sonuçlarının başta kadınlar olmak üzere, çocuklar, yaşlılar, mülteciler, göçmenler üzerindeki etkisinden de söz edilmiştir. Söz konusu raporun AB İnsan Hakları ve Demokrasi Eylem Planı’nın (2015-2019) uygulamaya yönelik sürecinin son aşamasını işaret ettiği de belirtilmiştir (avrupa.info.tr, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti başlığı ile hazırlanan raporda *İnsan Hakları ve Demokrasinin Durumuna Genel Bakış, AB’nin Odaklandığı Başlıca Konular, AB’nin Siyasi Alanda*

Yürüttüğü İkili Çalışmalar, AB'nin Finansal Faaliyetleri, Çok Taraflı Bağlam başlıkları altında genel değerlendirmelere yer verilmiştir (avrupa.info.tr, 2019).

Raporda kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddete yönelik kapsamlı kurumsal bir çözüm için “AB İnsan Hakları ve Demokrasi Eylem Planı”nın uygulanmasının desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. AB'nin Finansal Faaliyetleri başlığı altında Türkiye'ye yönelik olarak özellikle hukukun üstünlüğü, bağımsız sivil toplum ve temel haklara ilişkin reformlar konusunda kapasitenin geliştirilmesi için destek verilmesinin, öncelikli bir durum haline geldiği belirtilmiştir. Türkiye'de insan hakları konusunda sivil toplum çalışmalarını desteklemek amacıyla sürdürülen, Türkiye'de Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı-DİHAA (EIDHR) kapsamındaki projelerin amaçlarının anlatıldığı raporda, KAMER-Kadın Merkezi, Eğitim Üretim Danışma ve Dayanışma Vakfı tarafından, Türkiye'nin doğusunda sürdürülen bir projeden bahsedilmiştir. Projede, kadın hakları, şiddet, yasal haklar gibi konularda kadınların bilgi ve yeterliliklerinin artırılmasının amaçlandığı belirtilmiştir (avrupa.info.tr, 2019).

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde, insan hakları ana teması içerisinde yayınlanan ulusal ya da uluslararası raporlar, 2019 yılı kapsamında incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, içeriğinde kadına yönelik yaklaşımın her bir raporu yayınlayan girişimin bakış açısına bağlı olarak farklı yaklaşımlara sahip olduğu gözlenmiştir. Kadın ve kadın sorunları konusunda, şiddet bağlamında yapılan tespitlerin yoğun olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca bu tespitlerin siyasi, ideolojik bakış açısından arınması beklenirken, evrensel olarak kadını merkeze alan sorun analizlerinden daha çok, sadece belirli düşünsel sınırlar içerisinde gerçekleştirilmiş olması da ilk bakışta ortaya çıkmaktadır. Kadın ve kadının sorunları, kadının toplumsal sistem içerisinde konumlanışı hiçbir ayırmaştırmaya, ötekileştirmeye fırsat vermeyecek, gerçekçi boyutta tanımlanmalıdır.

Bu çalışmanın kapsamını da oluşturan küresel salgın günlerinde Türkiye'de kadının konumu, Covid-19 sonrası dönemde, yeni normalde kadının konumunu tartışmada önemli bir açılıma işaret etmektedir.

Covid-19 Küresel Salgını

Çin'de Aralık ayında başlayan ve 13 Ocak 2020'de tanımlanan Covid-19 virüsü (covid19.saglik.gov.tr, 2019), neredeyse tüm Dünyayı kısa sürede etkisi altına almış ve küresel bir salgının başlamasına neden olmuştur. Salgına yönelik olarak tüm dünyada birtakım önlemler alınmıştır. Bu önlemlerde özellikle dezavantajlı gruplara öncelik verilmiştir. Türkiye özelinde de salgına yönelik olarak hem sağlık sektöründe, hem de toplumsal hayatta birtakım önlemler alınmıştır. 17 Nisan 2020 yılında çıkarılan “Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” (2019) ile ekonomik alanda bazı tedbirler alınmış, alacakların ertelenmesi, iş yaşamında esnek ve uzaktan çalışma koşulları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye'de ilk vakanın görüldüğü 10 Mart 2020 tarihinden itibaren kademeli olarak birtakım kısıtlamalar getirilmiştir. İlk olarak 13 Mart 2020 tarihinde İçişleri Bakanlığı'nın genelgesi doğrultusunda törenler

iptal edilmiş, eğitime ara verilmiş, (icisleri.gov.tr, 2020) daha sonra ise; sosyal alanlarla ilgili kısıtlamalar ve 65 yaş üstü vatandaşların sokağa çıkması yasaklanmıştır.

Mart 2020’de başlayan kısıtlamalar 1 Haziran 2020 tarihine kadar devam etmiş ve 1 Haziran 2020 itibari ile İçişleri Bakanlığınca normalleşmeyi öngören genelge yayınlanmıştır. Buna göre daha önce gönderilen genelgelerle getirilen kısıtlamaların bazılarının kaldırılması kararı alınmış (icisleri.gov.tr, 2020) ve Kontrollü Sosyal Hayat uygulamasına geçilmiştir.

Türkiye’de salgınla birlikte toplumsal hayatta yapılan düzenlemelere ilişkin genel bilgilerin yanı sıra, dünyada Covid-19 salgınının toplumsal etkileri konusunda literatürde yerini alan bilgilerden ve gerçekleştirilen araştırmalardan da söz etmek gerekir. Salgın sonrasında başta sağlık alanında yapılan bilimsel çalışmaların yanı sıra toplumsal düzeydeki kısıtlamaların sürmesiyle birlikte, psikolojik ve sosyolojik değerlendirmelerin de yapıldığı gözlenmiştir. Bu çalışmanın konusu kapsamında Covid-19 salgını ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Covid-19 enfeksiyonu sonrasında yaşanan ölümlerin, ekonomik zorlukların, toplumlarda geleceğe ilişkin belirsizliğe neden olduğu vurgulanmaktadır. İnsan hakları konusunda da salgının, ırk ve sosyo-ekonomik duruma dayalı eşitsizlikleri arttırdığı yönünde tartışmalar da dikkat çekmektedir (Osofsky, vd., 2020: 468). Yine salgınla birlikte, sosyal mesafe ve güvenlik önlemlerinin, insanlar arasındaki ilişkiyi de etkilediği yönünde değerlendirmeler yapılmıştır (Saladino, vd., 2020).

Türkiye’de Covid-19 Salgını ve Kadının Rolü

Tüm bu süreçlerde dünyada olduğu gibi Türkiye’de de toplumsal hayat temelden sarsılmıştır. İnsanların alışkanlıkları değişmeye başlamıştır. Sosyal mesafe yeni iletişim ve yaşam biçimlerini beraberinde getirmiştir. Özel ve resmi ilişkilerin pandemi sürecine uyumlaştırılması, geleneksel davranış kalıplarının dijital ortama uyarlanması sürecini beraberinde getirmiştir. Bu uyum birçok zorluğu da içinde barındırmaktadır. Özel ve resmi işlerde aktif rol alan kadınların, bu süreçte en çok etkilenen kesimlerden biri olduğu açıktır.

Kadınların pandemi sürecindeki ekonomik alandaki konumunu inceleyen, “Covid-19 Salgınının Kadınların Çalışma ve Hane Yaşamı Üzerine Etkileri” (Bayar vd., 2020) başlıklı raporda, kadınların işgücüne katılım oranının yetersiz olması; işgücüne katılan kadınların da önemli bir bölümünün nispi olarak vasıflı olmaları, onların istihdam koşullarının görece daha iyi olmasına yol açtığı belirtilmektedir. Salgından olumlu yönde etkilenen sektörlerdeki toplam kadın istihdamı %23,4 olarak hesaplanmıştır, buna karşılık toplam kadın istihdamının %35,3’ü salgının olumsuz yönde etkileyeceği sektörlerde istihdam edilmektedir. Bu durum aslında kadının işgücü piyasasından erkekle benzer düzeyde etkilendiğini gösterse de, temelinde kadının işgücü piyasasında etkinliğinin az olmasıyla açıklanabilir. İşgücü piyasasının %73 oranı ile dışında olan, büyük çoğunluğunun evli olarak ev bakım işinde olduğu ev kadınları, salgından en çok etkilenen kesimi de temsil etmektedir. Bu duruma bir de yoksulluk eklenince, durum daha da kötü bir sonuç

doğurmaktadır. 10 milyon 449 bin 725 kişi yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu kişilerin %51,33'ü kadınlardan oluşmaktadır. Yoksulluk sınırı altında yaşayan kadınların büyük bir bölümü çalışmamaktadır. Yoksulluk sınırı altında çalışan kadınların oranı ise; %15,4'dir (Bayar vd., 2020). Bu durum bir yandan kadını erkeğe bağımlı kılmakta, bir yandan da bu bağımlılık ve yoksullukla başa çıkmaya zorlamaktadır.

Dünya genelinde sağlık sektöründe istihdam edilenler içinde kadınların oranı %70'dir. 100 ülke arasında yapılan değerlendirmede vasıflı sağlık hizmetinde çalışanların %72'si yine kadınlardır (ilo.org, 2019). Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre ise; Türkiye'nin de içinde yer aldığı 191 ülke içinde yapılan araştırmada hemşirelerin %80'ini yine kadınların oluşturduğu bildirilmiştir (Çelik, 2019). Hastalarla birebir ilgilenen kadın, virüse de doğrudan maruz kalmaktadır. Bu durumda birçok sağlık çalışanı kadın, hem işyerinde, hem de evde ailesi ile risk altında olmaktadır.

Tüm bu veriler incelendiğinde toplumun en kırılgan kesimi olan kadınların veri olarak elde edilemeyecek derecede pandemiden etkilendiği görülmektedir. Rakamlara bakıldığında işgücü açısından etkilenme oranında erkek ile kadın arasında pek fark görünmese de, kadının toplumsal hayatta edindiği rol dikkate alındığında süreçten ekonomik ve toplumsal alanda en çok etkilenen kesim olduğu ortadadır. Ev içi çalışmada büyük rol üstlenen kadın, pandemi sürecinde hem erkeğe bağımlı oluşu, hem de ev içi rollerdeki alışkanlık değişiminden de yoğun şekilde etkilenmiştir.

Covid-19 salgını toplumsal hayatı etkilerken salgının ne zaman biteceğine dair öngörünün olmaması insanları salgınla yaşamaya zorlamıştır. Bu durum kimi zaman "kontrollü sosyal yaşam" kimi zaman da "yeni normal" olarak adlandırılmaktadır. Sürecin belirsizliği ve belki de bu ve benzeri durumlarla tekrar karşılaşma olasılığı, toplumsal hayatta birtakım düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Bu düzenlemeler insan yaşamında belki de geri dönüşü olmayan alışkanlıkları oluşturmuştur.

Bu süreç, toplumsal rollerde değişimi beraberinde getirmiştir. Süreçten en çok etkilenen kadınların rollerinde hem değişim, hem de artış meydana gelmiştir. İlk olarak, çalışan kadınların uzaktan çalışma esasına dayalı olarak evde çalışmaları, kamusal ve özel alan ayrımını ortadan kaldırmıştır. Birleşmiş Milletler'in "*Politika Özeti Covid-19'un Kadınlar Üzerine Etkisi 9 Nisan 2020*" (turkey.un.org, 2019) raporuna göre kadınlar, karşılıksız bakım ve ev işlerine erkeklere oranla üç kat daha fazla vakit ayırmaktadır. Bu durum bir yandan çalışan kadının iş yükünü arttırmış, diğer yandan sosyal mesafe ve hastalığın bulaşıcılığı, ev içi işlerde çalışan kadın işsizliğini de arttırmıştır. Uzaktan çalışma esasına göre çalışan kadının ev içi rolleri ile işgücü piyasasındaki görevlerinin ev içine hapsolmesi, kadınların pandemi sürecindeki mağduriyetini gözler önüne sermektedir.

Bir diğer sorun ise; kadınların büyük çoğunluğunun yukarıda belirtildiği gibi ev içi bakım işlerinde yer alması ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Pandemi süreci göstermiştir ki günlük hayatın devamı noktasında ev içi bakım hizmetleri tüm hane halkı için çok önemlidir. Ev içi bakım hizmetlerinde var olan cinsiyetler arası eşitsizlik pandemi döneminde daha da artmıştır.

Pandemi süreci nedeni ile okulların kapanması hem öğrencileri, hem de öğretmenleri evde kalmaya zorlamıştır. UNESCO'ya göre 1,52 milyar öğrenci ve 60 milyondan fazla

öğretmen, salgın sebebi ile evden eğitime devam etmek durumunda kalmıştır. Resmi ve gayri resmi çocuk bakım destek hizmetleri azaldıkça, karşılıksız çocuk bakım işi çoğunlukla kadınların üzerine düşmektedir (turkey.un.org, 2019). Bu durum bir yandan çalışan kadınların yükünü arttırırken, diğer yandan da ev içi bakım hizmetlerinde yer alan kadınların yükünü çoğaltmaktadır. Bunun yanı sıra hastalığın evde tedavisi, yine kadının ev içi rollerinde artışa neden olan bir diğer husustur.

Kadınlar, Pandemi sürecinde artan ev içi rollerinin yanı sıra uzun zamandır çözüme ulaşamayan şiddet olaylarının da mağduru olmaktadır. Covid-19 salgınının yarattığı stres ortamı, kadına yönelik şiddeti de arttırmıştır. BM “*Politika Özeti Covid-19’un Kadınlar Üzerine Etkisi 9 Nisan 2020*” (turkey.un.org, 2019) raporuna göre; kadına yönelik şiddet içerikli vaka sayısında %25 artış gözlenmektedir. Bu durumun temel sebebi olarak da ev içine hapsolmuş kalabalıklar, hizmetlere erişimde yaşanan sorunlar, madde kullanımı ve akran desteğinin azalması gösterilmektedir.

Şiddette yaşanan bu artışın yanı sıra şiddetin türleri özelinde de bir artış yaşanmıştır. *Dijital şiddet* olarak adlandırılan ve doğrudan kaba kuvveti gerektirmeyen şiddet türünde de pandemi sürecinde artışın olduğu gözlenmektedir. BM “*COVID-19 Kadınlara Yönelik Şiddetin Sonlandırılması*” raporuna göre karantina sürecinde kadınların %4,8’i dijital şiddete maruz kaldıklarını bildirmiştir (unwomen.org, 2019).

Tüm bu süreçler, kadının toplumsal alanda rolünü de arttırmıştır. Dolayısı ile kadın-erkek arasındaki eşitsizlik uçurumu daha da artmıştır. Süreç içinde hastalığın tehlikesi kadar, kadının toplumsal alanda yaşadığı bu durum, uzun vadede belki de hastalık kadar tehlikeli bir durum oluşturmaktadır. Kadın hem işgücü piyasasının bir parçasını oluşturmuş, hem de evde hane halkının eğitimden sağlığa tüm ihtiyaçlarının karşılanmasında birincil rolü üstlenmiştir.

Yöntem: “Pandemi Döneminde Kadın” Raporuna Yönelik Bir Analiz

Çalışma kapsamında, daha önce aktarılan ve 2019 yılına ilişkin insan hakları konusu çerçevesinde hazırlanan, ulusal ve uluslararası raporlardan farklı olarak, Covid-19 döneminde kadının konumunu tartışmaya dönük İnsan Hakları Derneği tarafından 22 Mayıs 2020’de yayınlanan “Pandemi Döneminde Kadın Raporu”, eleştirel metin analizi ile ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu çalışmanın da temel tartışma sorununu oluşturan küresel salgın günlerinde kadının toplumsal konumunun, insan hakları bağlamında sorunlar teşkil ediyor olması, söz konusu raporun niteliksel bir analizle değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Hammersley ve Atkinson’un (2007, 128) etnografik incelemeler konusunda yaptıkları araştırmalarda, metinlerin (dokümanların) toplumsal yapı içerisindeki önemi, bu yapıyı anlamada, anlamlandırmada önemli birer kaynak olarak değerlendirildikleri, farklı kurumsal metin örnekleri üzerinden aktarılmaktadır. Bilimsel makalelerin nasıl ve neden yazıldıkları konusunda ciddi bir bakış açısı geliştirmeden bilimsel çalışmanın karmaşık sosyal gerçeklikleri ve bilimsel bilginin üretiminin anlaşılacağı yönündeki yaklaşım, farklı organizasyonel ve profesyonel yapılar tarafından üretilen metinler

çerçevesinde de benimsenebilir. Tüm bu metinler, belirli sosyal ortamlarda büyük öneme sahiptir. Metinler ayrıca önemli birer araştırma kaynağı olarak değerlendirilmelidir.

İnsan Hakları Derneği tarafından Mayıs 2020’de yayınlanan “Pandemi Döneminde Kadın Raporu”da salgın döneminde Türkiye’de kadının konumunu anlamlandırmaya yönelik önemli bir metin olarak değerlendirildiğinde, Hammersley ve Atkinson (2007) tarafından geliştirilen, metinsel bilgi kaynaklarını anlamlandırmak için tasarlanan şu sorulara cevap aranarak analiz edilmelidir:

- Bu metin neden ve nasıl yazılmıştır?
- Bu metin nasıl okunmalıdır?
- Metin kim tarafından yazılmıştır?
- Bu metni kim, hangi amaçla okur?
- Metinde eksik kalan yönler nelerdir?

Tüm bu soruların yanıtlanarak değerlendirileceği “Pandemi Günlerinde Kadın Raporu”, içinde bulunulan toplumsal koşulları anlayabilme, salgının Türkiye’de kadının konumu üzerindeki etkisini analiz edebilme konusunda bilgiler verebilir. Ayrıca, rapordaki vurgulanan konular dışında, aktarılması gerekenlere yönelik olarak okur gözüyle öneriler sunulmasını da sağlar.

Bu metin neden ve nasıl yazılmıştır?

“Pandemi Günlerinde Kadın Raporu”, Covid-19 salgınının Türkiye’de etkisini göstermeye başladığı Mart 2020 ile Mayıs 2020 tarihleri arasındaki dönemi değerlendirmek için İnsan Hakları Derneği Kadın Komisyonu tarafından hazırlanmıştır. Raporun, 12 Eylül 1980 Darbesi’nin ardından, 1986 yılında toplumsal duyarlılığı sağlamak amacıyla kurulduğunu belirten İnsan Hakları Derneği Kadın Komisyonu tarafından, özellikle salgınla birlikte şiddete uğrayan ile şiddet görenin aynı mekânda kalmak zorunda kalmasının sonuçlarına yönelik endişeyi dile getirmek amacıyla yazıldığı belirtilmiştir. Raporda bu bağlamda farklı başlıklara yer verilmiştir. Ancak raporun temel sorunsalı kadına yönelik şiddet üzerine odaklanmaktadır.

Rapor yazılırken, Tüketici Hakları Derneği’nin yapmış olduğu bir araştırma ile elde edilen verilerden, yasal mevzuattan, medyada yer alan haberlerden, yakınların tanıklıklarından yararlanarak bazı listeler hazırlanmıştır. Bu listelerde pandemi döneminde öldürülen, şiddete uğrayan kadınların isimleri paylaşılmıştır.

Metnin nasıl yazıldığına yönelik eleştirel bir değerlendirme olarak, çalışmanın kavramsal incelemesi kapsamındaki insan hakları raporlarında ön plana çıkan ayrıntılar vurgulanmalıdır. Söz konusu raporlarda yer alan tespitlerin “Pandemi Günlerinde Kadın Raporu” başlığı altında da yinelenmesi gözlenmiştir. Toplumsal bir gerçeklik olarak kadına yönelik şiddetin, kadın cinayetlerinin varlığı elbette inkâr edilemez. Ancak, cinayete kurban giden kadınların isimlerinin listeler hâlinde sunulması, bu büyük soruna çözüm teşkil etmemektedir.

Raporda, “Kadına Yönelik Şiddet” başlığı altında yer alan aşağıdaki ifadeler incelendiğinde, altı çizilen ayrıntıların tespitiyle birlikte, ayrıntılı değerlendirmelerin yapılması da beklenmektedir:

“Salgın ve savaş dönemleri, kadına yönelik şiddetin arttığı, olağanüstü dönemlerdir. Böyle bir dönemde, Hâkim ve Savcılar Kurulu 30 Mart tarihinde, 6284 sayılı yasayı ‘esnek’ uygulama kararı almıştır.”

Tüm dünyanın salgın süreci ile mücadelede uyguladığı yöntemler arasında yer alan esnek çalışma, sokağa çıkma yasakları gibi düzenlemeler, salgının ilk günlerinde Türkiye’de de uygulanmıştır. Bu önlemler neticesinde, Türkiye’de kadınların ev içi ortamda yaşadıkları sorunlara ilişkin değerlendirmeler de artmıştır³. Ancak bu soruna yönelik sivil toplum kanadından önemli bir oluşumu temsil eden İnsan Hakları Derneği’nin, toplumsal sorunları ortaya koyan daha ayrıntılı bir değerlendirme yapması beklenmektedir. Örneğin çalışma koşulları, erkeğin ev içindeki konumu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelleri, ekonomik, kültürel koşullar bu ayrıntılı değerlendirmede önemli başlıklar olabilir. Bu haliyle metin, yalnızca mevcudun ilanı şeklinde olup, derinlemesine bir analizden uzak görünmektedir.

Bu metin nasıl okunmalıdır?

Pandemi günlerinde Türkiye’de kadının yaşadığı sorunlara yönelik olarak genel bir değerlendirme yapması beklenen bu metin okunurken öncelikle, pandemi sürecinde toplumsal olarak yaşanan problemler hakkında bir araştırma yapılması doğru olacaktır. Ekonomik, sosyal, psikolojik etkilerin yanı sıra elbette insan sağlığına yönelik tehditlerin de bu dönem içerisinde neler olduğuna dair bir bilgiye sahip olmak gerekir. Ancak, “Pandemi Günlerinde Kadın Raporu” okunurken, öncelikle raporun kimler tarafından, hangi kaynaklardan yararlanarak yazıldığına yönelik bir araştırma yapılması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. İnsan Hakları Derneği’nin kuruluşu, faaliyetleri, profili konusunda sahip olunan bilgiler, raporun dilini anlamada daha net bilgileri bize verecektir. Bu nedenle bir sonraki soruda sorulan “metin kim tarafından yazılmıştır?” sorusu daha da önem kazanmaktadır.

Raporda kullanılan eleştirel dil, kadın sorunlarına yönelik yapılan değerlendirmelerde ön plana çıkan unsurlar (bölgesel vurgular, devlet uygulamalarına yönelik tutum) yine metnin okunmasında dikkate alınması gereken hususlardır. Örneğin raporda yer alan; “Kadına yönelik şiddetin bir başka boyutu da sosyal medya üzerinden dijital şiddet olarak gelmektedir. Çeşitli iletişim araçları ve internet üzerindeki sosyal paylaşım alanları da şiddetin bir aracı olarak kullanılmakta, bu şiddet kimi zaman iktidara yakın kişi ve kişilerce muhalif kadınlara dönük de gerçekleşmektedir.” bu tespitte kullanılan “muhalif kadınlar” şeklindeki ayrıştırma, kadının haklarını koruma amacıyla yazılan bir metin içerisindeki konumu nedeni ile tartışmaya açıktır.

3 “Salgın neden en çok kadınları vurdu?” DW (2021); “Pandemi sürecinde kadınlar daha da yoksullaşıyor” Euronews (2021); “Pandemide kadınların iş yükü arttı” İTÜ Haber (2021); “10 yaş altı çocuğu olan kamu personeli kadınların idari izinli sayılması ne anlama geliyor?” BBC Türkçe (2021); “Covid-19 toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştiriyor mu?” BilgiMag (2021).

Metin kim tarafından yazılmıştır?

İnsan Hakları Derneği (İHD), logo tasarımı öyküsünde de belirttiği gibi Türkiye’de 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında, bu darbede tutuklanan, hapis cezası alan ya da öldürülen sol görüşlü insanların ailelerinden oluşan kuruculara sahiptir (ihd.org.tr, 2019). Baskıya, zulme ve işkenceye karşı, insan haklarının evrenselliğini savunan bir dernek olarak kendini tanımlayan İHD, devletlerden, hükümetlerden ve siyasi partilerden bağımsızlığını da vurgulayan bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek, aynı şekilde savaşa ve militarizme de karşı olduğunu belirten, insancıl hukuku savunan ve her türlü ayrımcılığa karşı mücadele eden bir yapıda olduğunu da İHD İlkeleri (ihd.org.tr, 2019) başlığı altında belirtmektedir.

Raporun kim tarafından yazıldığına yönelik olarak İHD’nin ilkeleri okunarak bir değerlendirme yapılmak istendiğinde, bu ilkelerle farklı noktalarda ifade edilen ayrıntılar dikkat çekmektedir. Her türlü ayrımcılığa yönelik tutumunu belirtmiş olmasına rağmen, derneğin raporunda bir siyasi partiye mensup kadınlara yönelik uygulanan baskı ve şiddete dikkat çekilmektedir. Ayrıca bu bilgilerin aktarılmasında yararlanılan kaynaklar hakkında da net bir bilgi paylaşılmaktadır.

Bu metni kim hangi amaçla okur?

Bu rapor, pandemi günlerinde Türkiye’de kadının yaşadığı problemlere karşı duyarlı olan herkesin ilgisini çekebilir. Farklı başlıklar ve değerlendirmeler konusunda, güvenilir kaynaklardan yararlanarak aktarılan bilgiler, Türkiye’de yaşayan her kadının, farklı meslek gruplarında, farklı yaşlarda, farklı ekonomik şartlarda ne gibi problemlerle karşı karşıya kalmış olabileceğini aktarması açısından önem taşıyacaktır. Ancak, başlığı itibarıyla yukarıda belirtildiği şekliyle bir değerlendirme yapması beklenen raporda, öncelikle kaynaklar konusunda ciddi bir belirsizlik söz konusudur. Rapordaki ifadelerde, kadının yaşı, mesleği, ideolojisi ne olursa olsun, sadece kadın olarak değerlendirilmesi yönünde endişeler yer almaktadır. Dolayısıyla ideolojik olarak yakınlık ya da uzaklık konusunda bir kriterin söz konusu edilmemesi gereken, küresel bir salgın ortamında sadece kadının salgından etkilenme düzeyine yönelik bir değerlendirme yapmak isteyenler için, daha kapsamlı, tarafsız, kaynaklarla desteklenen bir metne ihtiyaç duyulmaktadır.

Metinde eksik kalan yönler nelerdir?

Bu metni, kimlerin hangi amaçla okuyacağına yönelik yapılan değerlendirmelere paralel olarak metinde özellikle eksik kalan yönler; tüm kadınları dikkate alma konusunda yaşanan eksiklik, hakları savunulduğu düşünülen kadınlara yönelik ötekileştirmenin yoğun şekilde hissedilmesi, kaynakların güvenilirliği ve çok yönlülüğü, toplumsal sorunların şiddet başlığı altında göz ardı edilmesi, ön yargıların ön plana çıkması, ideolojik bakış açısının evrensel bir sorun karşısında baskın olarak aktarılması şeklinde özetlenebilir. Metnin nasıl ve neden yazıldığına yönelik yapılan değerlendirmede de belirtildiği gibi raporda yer alan tespitlerin, neden-sonuç bağlamında derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Bilimsel bulgularla bu sorunların ortaya koyulması, toplumsal analizlerin yapılması, konuya tek yönlü bakış açısından da uzaklaşmasını sağlayacaktır.

Sonuç

Küresel salgın, 21. yüzyıl insanının alışık olmadığı bir felaketin yaşanmasına neden olarak, kadının konumuna yönelik daha gerçekçi ve küresel bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkartmıştır. Herhangi bir ideolojinin gölgesine girmeden yalnızca toplumsal bir kimlik olarak kadının değerlendirilmesinin önemi, günümüzde daha net anlaşılabilir. Dili, dini, ırkı ne olursa olsun her yaşta kadın karantina sürecini yaşayan farklı ülkelerde, o ülkelerin toplumsal özelliklerine bağlı olarak çok farklı problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Kadının toplumsal konumu konusunda, insan hakları çerçevesinde yapılan birçok araştırmada ön plana çıkan mevcut problemlerin varlığı yadsınamaz. Ancak küresel salgın bu problemlere ilave olarak ve çok daha ötesinde yeni sorunlarla birlikte, gereksinimleri, duyarlı olunması gereken ayrıntıları da gün yüzüne çıkartmıştır.

Dijital çağa aniden ve mecburen uyum sağlamaya çalışan Türkiye gibi toplumların özellikleri düşünüldüğünde örneğin; kadınların sorunları içerisinde medya içeriğini doğru okuyabilme, yorumlama, analiz edebilme de önemli bir yere sahiptir. Ev içi ortamda geçen zamanın fazlaşması, evdeki kadının yaşadıklarını ve evde kalmak zorunda kalan kadının yaşadıklarını farklı başlıklar altında değerlendirmeyi gerekir. Ekonomik, psikolojik, sosyolojik birçok açıdan değerlendirilmesi gereken bu süreçte, disiplinler arası bir yaklaşımla, bilinçlendirme, yol gösterme, çözüm üretme konusundaki çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Küresel bir salgının söz konusu olduğu bu süreçte Türkiye’de kadının konumu da ideolojilerden bağımsız olarak değerlendirilmelidir. Toplumsal süreçlerin bütünü içinde değerlendirilmesi gereken kadına yönelik sorunlar, çözüm odaklı gerçekliği yansıtmalıdır. Kadın biyolojik olarak değil, fakat toplumsal alanda yaşanan ayırım ve bunun sonucu ortaya çıkan sorunlara çözüm arayışı sebebi ile toplumsal araştırmalara konu olmaktadır. Dolayısı ile ideolojik temelli yaklaşımlar kadınları, bir de kendi içinde ayrıştırma tehlikesini gündeme getirebilmektedir.

Kadın sorunları, en önemli insan hakları sorunudur. Bu nedenle bu sorunun tespiti ve çözüme yönelik önerilerin insan hakları metinlerinde yer alması beklenmektedir. Bu beklenti ile yapılan bu çalışmada toplumsal rollerinin karmaşasında salgın döneminden en fazla etkilenen kesim olan kadına yönelik hazırlanan raporun sorunu salgın özelinde değerlendirmedeği görülmüştür. Çalışma, bir yandan salgın döneminde kadınlara yönelik sorunların tespiti, diğer yandan da bu sorunların dile getirilmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülen insan hakları belgelerindeki soruna işaret etmesi noktasında, bundan sonraki çalışmalar için yeni bir araştırma basamağı da oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın toplumsal cinsiyet, insan hakları, kadın hakları alanlarındaki literatüre katkı sunması amaçlanmıştır.

Kaynaklar

“Covid-19 toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştiriyor mu?”, <https://mag.bilgi.edu.tr/tr/haber/covid-19-toplumsal-cinsiyet-esitsizligini-derinles/> Erişim Tarihi: 07.08.2021

“Haziran Ayı Normalleşme Tedbirleri Genelgesi” <https://www.icisleri.gov.tr/haziran-ayi-normallesme-tedbirleri-genelgesi>, Erişim Tarihi:06.11.2020

“Pandemi sürecinde kadınlar daha da yoksullaşıyor” <https://tr.euronews.com/2020/05/24/rapor-pandemi-surecinde-kad-nlar-daha-da-yoksullas-yor>, Erişim Tarihi: 07.08.2021

“Pandemide kadınların iş yükü arttı” <https://haberler.itu.edu.tr/haberdetay/2021/03/08/pandemide-kadinlarin-is-yuku-artti>, Erişim Tarihi: 07.08.2021

“Politika Özeti Covid-19’un Kadınlar Üzerine Etkisi 9 Nisan 2020”, <https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-06/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-tr.pdf>, Erişim: 06.11.2020

“Salgın neden en çok kadınları vurdu?”, <https://www.dw.com/tr/salg%C4%B1n-neden-en-%C3%A7ok-kad%C4%B1nlar%C4%B1-vurdu/a-56787185>, Erişim Tarihi:07.08.2021

“Yeterli sayıda sağlık çalışanı var mı?”, https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_741130/lang--tr/index.htm, Erişim Tarihi: 05.11.2020

“10 yaş altı çocuğu olan kamu personeli kadınların idari izinli sayılması ne anlama geliyor?”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56751630>, Erişim Tarihi: 07.08.2021

“81 İl Valiliği ve Hudut İdare Mülki Amirliklerine Genelge”, <https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligi-ve-hudut-idare-mulki-amirliklerine-genelge>, Erişim Tarihi: 06.11.2020

“2019- Dünyada İnsan Hakları ve Demokrasi Raporu”, <https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/uploads/2019%20AB%20%C4%B0nsan%20Haklar%C4%B1%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Raporu-%20T%C3%BCrkiye.pdf>, Erişim Tarihi: 05.11.2020

“2019 İnsan Hakları Raporu Türkiye”, <https://tr.usembassy.gov/tr/2019-insan-haklari-raporu-turkiye-ozet/>, Erişim Tarihi: 01.11.2020

“2019 Yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu”, <https://www.ihd.org.tr/2019-yili-turkiye-insan-haklari-ihlalleri-raporu/>, Erişim Tarihi: 05.11.2020

İKV “AB Katılım Sürecindeki Türkiye’nin Kadın İstihdamı Karnesi”, 2019, [https://www.ikv.org.tr/images/files/%C4%B0KV_Degerlendirme_Notu_AB_Kat%C4%B1ll%C4%B1m_S%C3%BCrecindeki_T%C3%BCrkiyenin_Kad%C4%B1n_%C4%B0stihdam%C4%B1_Karnesi\(2\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/%C4%B0KV_Degerlendirme_Notu_AB_Kat%C4%B1ll%C4%B1m_S%C3%BCrecindeki_T%C3%BCrkiyenin_Kad%C4%B1n_%C4%B0stihdam%C4%B1_Karnesi(2).pdf), Erişim Tarihi: 11.10.2020

Akdoğan, İtir (2019). Üst Düzey Karar Almada Kadın Katılımı Raporu, TESEV, İstanbul: Matsis.

Aydın, Fazıl, “Türkiye Tarafından Onaylanan İlo Sözleşmeleri” Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları, 2014, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1332/tuerkiye-taraf%C4%B1ndan-onaylanan-ilo-soezle%C5%9Fmeleri.pdf>, Erişim Tarihi: 11.10.2020

Aydın, Harun (2015). Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Kadın. *Current Research in Social Sciences*, 1(3), 84-96.

Bayar, Ayşe Aylin, Günçavdı, Öner, Levent, Haluk (2020). Covid-19 Salgınının Kadınların Çalışma ve Hane Yaşamı Üzerine Etkileri, <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/covid-19-salgininin-kadinlarin-calisma-ve-hane-yasami-uzerine-etkileri-politika-raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 05.11.2020

Carli, Linda L. (2020). “Women, Gender Equality and COVID-19”. *International Journal*, 35(7/8), 647-655.

“COVID-19 Kadınlara Yönelik Şiddetin Sonlandırılması”, <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls>., Erişim Tarihi: 05.11.2020

Çaha, Ömer (2017). *Sivil Kadın*, Ankara: Savaş Yayınları.

Çelik, Şenol, Sevilay (2019), COVID-19 Pandemi Süreci: Kadın Sağlık Çalışanların Durumu, <https://kockam.ku.edu.tr/covid-19-pandemi-sureci-kadin-saglik-calisanlarin-durumu-sevilay-senol-celik/>, Erişim Tarihi: 05.11.2020

“Dışişleri Bakanlığı ABD’nin Türkiye hakkındaki insan hakları raporuna tepki gösterdi” <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakanligi-abdnin-turkiye-hakkındaki-insan-hakları-raporuna-tepki-gosterdi/1764838>, Erişim Tarihi: 05.11.2020,

Doğramacı, Emel (1989). *Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü*. Ankara: Türkiye İş Bankası,

“Dünyada insan hakları ve demokrasi: 2019 AB Yıllık Raporu”, <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/dunyada-insan-hakları-ve-demokrasi-2019-ab-yillik-raporu-10274>., Erişim Tarihi: 05.11.2020

Hammersley, Martyn ve Atkinson, Paul (2007). *Ethnography Principles in Practice* Third Edition. London-New York: Routledge.

HRW “About Us”, <https://www.hrw.org/about/about-us>, Erişim Tarihi: 01.11.2020

HRW “Türkiye Raporu”, <https://www.hrw.org/tr/world-report/2019/country-chapters/325435>, Erişim Tarihi: 01.11.2020

Kaplan, Leyla: (1988). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Koç, Esin ve Yeniçeri, Zuhal (2021). “COVID-19 Pandemi Sürecinin Toplumsal Cinsiyet Eşit (siz) liğine Etkileri”. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 4(1), 80-102.

Osofsky, Joy D., Osofsky, Howard J., & Mamon, Lakisha Y. (2020). “Psychological and Social Impact of COVID-19”. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(5), 468.

Öztürk, Yıldız, Üstünalan, Dilek & Metin, Belce (2020). “Pandemi Sürecinde Kadınların Ev İçindeki Deneyimleri ve Evde Kalmanın Duyguları”. Feminist Tahayyül, 1(2), 185-225.

Pinho-Gomes, Ana. Caterina, Peters, Sanne, Thompson, Kelly, Hockham, Carinna, Ripullone, Katherine, Woodward, Mark & Carcel, Cheryl (2020). “Where Are the Women? Gender Inequalities in COVID-19 Research Authorship.” BMJ Global Health, 5(7).

Roesch, Elisabeth, Amin, Avni, Gupta, Jhumka, & Garcia-Moreno, Claudia. (2020). “Violence Against Women During Covid-19 Pandemic Restrictions”. BMJ, 369.

“Sağlık Bakanlığı Covid-19 rehberi”, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir.html>, Erişim Tarihi: 06.11.2020

Saladino, Valeria, Algeri, Davide. & Auriemma, Vincenzo. (2020). “The Psychological and Social Impact of Covid-19: New Perspectives of Well-Being”. Frontiers in Psychology, 11, 2550.

Sánchez, Odette R., Vale, Diamo B., Rodrigues, Larissa, & Surita, Fernando G. (2020). “Violence Against Women During the COVID-19 Pandemic: An Integrative Review”. International Journal of Gynecology & Obstetrics, 151(2), 180-187.

Temel, Ömer, Kyeyune, Hamza, Busuulwa, Huthaifa, Türkan, Hüseyin, Deniz, Ünal, Karadoğan, Sercan, Çiçek, Şeyma ve Kayani, Ömer, (2019). UHİM Dünya Hak İhlalleri Raporu 2019, Tuba Karaçorlu (Editör), İstanbul: Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi.

Toprak, Zafer (1998). “Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası”, Tarih ve Toplum, Sayı 51, Mart 1998.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), <https://data.tuik.gov.tr/tr/main-category-sub-categories-sub-components2/#>, Erişim Tarihi: 10.10.2020,

Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=7244&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 05.11.2020

Araştırmacı Katkı Oranı: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı sunmuştur.

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar: Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.